

Sygn. akt I CSKP 30/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 marca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

Protokolant Sara Sawczenko

w sprawie z powództwa Międzyzakładowej Spółdzielni Mieszkaniowej "N." w W.
przeciwko Spółdzielni Mieszkaniowej "P." w W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 19 marca 2021 r.,

skargi kasacyjnej powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 20 września 2018 r., sygn. akt V ACa (...),

1) oddala skargę kasacyjną,

2) zasądza od powódki na rzecz pozwanej kwotę 5.400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powódka Międzyzakładowa Spółdzielnia Mieszkaniowa „N.” w W. (dalej - „Spółdzielnia N.”) domagała się zasądzenia od Spółdzielni Mieszkaniowej „P.” w W. (dalej - „Spółdzielnia P.”) kwoty 247.095, 52 zł z ustawowymi odsetkami tytułem odszkodowania. Jako podstawę prawną żądania wskazała art. 415 k.c. w zw. z art. 35 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz.U. z 2019r., poz. 2204 - dalej: „u.k.w.h.”) i w zw. z art. 11§ 2 ustawy z dnia 16 września 1982 r. Prawo Spółdzielcze (jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 275, ze zm. - dalej: „Pr. Sp.”), a w toku postępowania także art. 111 w zw. z art. 11 § 2 Pr. Sp. w zw. z art. 415 k.c. i art. 35 ust. 1 i 2 u.k.w.h.

Wyrokiem z dnia 18 listopada 2016 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo. Ustalił, że Skarb Państwa - Prezydent m. W. jest właścicielem nieruchomości gruntowych położonych w W. przy ul. (...) 52, 54, 56, 58, obecnie oznaczonych w ewidencji gruntów jako działki numer: 42/4, 43 i 41/5 (księga wieczysta nr (...)/2), 42/7 (księga wieczysta nr (...)/0), 42/6 (księga wieczysta nr (...)/3), 42/5 (księga wieczysta nr (...)/3). Działki nr 42/4, 42/7, 42/6 i 42/5 powstały z podziału działki nr 42/2. Pismem z dnia 20 listopada 2002 r. - doręczonym powódce, jako użytkownikowi wieczystemu - Skarb Państwa wypowiedział ze skutkiem na 31 grudnia 2002 r. wysokość opłaty rocznej za użytkowanie wieczyste nieruchomości oznaczonych jako działki nr 42/2 i nr 43, określając wysokość nowej opłaty na kwotę 89 477,08 zł. Wniosek powódki o ustalenie, że podwyższenie opłaty rocznej jest nieuzasadnione, został orzeczeniem Samorządowego Kolegium Odwoławczego w W. (dalej - „SKO”) z dnia 8 kwietnia 2003 r. oddalony, a jej sprzeciw wobec tego orzeczenia prawomocnie zwrócony, wobec nie usunięcia jego braków formalnych. Powódka nadal jednak uiszczala opłaty roczne za użytkowanie wieczyste w dotychczasowej wysokości.

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 2 czerwca 2008 r., (I C (...)) dokonał podziału Spółdzielni N. w ten sposób, że wydzielił z jej zasobów Spółdzielnię P., przyznając jej prawo użytkowania nieruchomości (działek o nr 42/2 i nr 43), dla której Sąd Rejonowy w W. prowadzi księgę wieczystą

(...)/2 i własność budynków mieszkalnych, garaży, budowli oraz innych środków trwałych nierozłącznie związanych z budynkami na niej położonymi, ustalił listę członków nowopowstałej Spółdzielni, zatwierdził sprawozdanie finansowe powódki sporządzone według stanu na 30 czerwca 2005 r., plan podziału składników Spółdzielni wykonany przez biegłego i ustalił datę podziału na dzień 30 czerwca 2005 r. Zgodnie z planem podziału, wydzieleniu ze Spółdzielni N. i przekazaniu na rzecz Spółdzielni P. podlegały, poza prawem użytkowania wieczystego wyżej wymienionego gruntu oraz prawem własności budynków mieszkalnych, garaży, budowli, także fundusz udziałowy (74 400 zł), fundusz rezerwowy (38 240 zł), fundusz zasobowy (64 500,76 zł), fundusz wkładów budowlanych (11 744 868,30 zł), fundusz remontowy (371 748,28 zł), zobowiązania z tytułu dostaw, robót i usług (2 331,87 zł), udział w zobowiązaniach podatkowych (16 601, 58 zł), zobowiązania z tytułu dostaw robót i usług o okresie wymagalności do dwunastu miesięcy (222 103,69 zł) oraz zobowiązania z tytułu czynszu (33 578,62 zł). Z uwagi na to, że stan aktywów i pasywów ustalony został na dzień zakładanego podziału Spółdzielni (30 czerwca 2005 r.) i po tym okresie realizowana miała być jej bieżąca działalność, stan wzajemnych rozrachunków z tytułu należności i zobowiązań miał zostać ustalony w formie protokołu, uzgodnionego przez strony na podstawie aktualnej dokumentacji księgowej po wydaniu orzeczenia zastępującego uchwałę o podziale.

W dniu 6 czerwca 2008 roku wydano powódce odpis wyżej wymienionego wyroku. Postanowieniem z dnia 23 czerwca 2008 r. Sąd

Okręgowy sprostował oczywistą niedokładność w jego sentencji przez wpisanie po słowie „użytkowanie” słowa „wieczyste”. W dniu 17 lipca 2008 r. pełnomocnik komisji organizacyjnej wniósł o doręczenie odpisu wyroku ze stwierdzeniem prawomocności. Wniosek zrealizowano 19 listopada 2008 r., jednak odpis wyroku zawierał błędne oznaczenie numeru księgi wieczystej. W lipcu 2009 r. złożony został wniosek o sprostowanie, który potraktowano jako wniosek o wydanie odpisów wyroku w prawidłowym brzmieniu i zrealizowano

14 września 2009 r.

W dniach 25 czerwca 2008 r. oraz 9 września 2008 r. odbyło się walne zgromadzenie członków Spółdzielni N. przechodzących do nowej spółdzielni, a w dniu 9 września 2008 r. podjęta została uchwała o przyjęciu statutu spółdzielni P. Wniosek o jej wpis do rejestru ze względu na nieprawidłowości w statucie był dwukrotnie zwracany. Na walnym zgromadzeniu w dniu 25 lutego 2009 r. zostały zmienione niektóre postanowienia statutu i przyjęto jego tekst jednolity. Ostatecznie, w dniu 19 maja 2009 r. pozwana została wpisana do rejestru. W tym okresie powódka zarządzała nieruchomością przy ul. (...). 52, 54, 56, 58 i pobierała zaliczki od członków przechodzących do wydzielonej spółdzielni.

Przekazywanie dokumentów - po zarejestrowaniu pozwanej - trwało sukcesywnie do końca grudnia 2009 r. Potwierdzenie salda należności na rzecz pozwanej na dzień 31 maja 2009 r. opiewało na kwotę 727 923,82 zł i obejmowało zaliczki uiszczone przez członków przechodzących do Spółdzielni P. Jednocześnie na dzień 31 maja 2009 r. pozwana obciążona została kosztami zarządu przyznanej jej nieruchomością w kwocie 147 195,49 zł. W dniu 14 stycznia 2010 r. P. wystąpiła z wnioskiem o dokonanie jej wpisu w księgach wieczystych jako użytkownika wieczystego nieruchomości, który został uwzględniony w dniu 25 maja 2010 r.

W latach 2003-2009 powódka wносиła opłaty roczne z tytułu użytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej przy ul. (...) 52, 54, 56, 58 w W. w wysokości obowiązującej przed podwyższeniem opłaty rocznej.

Łącznie wniesione w tym okresie wpłaty wyniosły 113 546,02 zł, natomiast suma opłat należnych wyniosła 622 500,01 zł. Powódka po ponagleniu do uregulowania zaległości odpowiadającej różnicy między tymi kwotami (508 953,99 zł), w piśmie z dnia 26 listopada 2009 r. zobowiązała się do zapłaty tej kwoty na rzecz Skarbu Państwa w 10 miesięcznych ratach płatnych na koniec każdego miesiąca poczynając od dnia 30 grudnia 2009 r. Jednocześnie zatrzymała w swoim majątku środki pieniężne pochodzące z zaliczek uiszczonych przez członków przechodzących do spółdzielni P., w kwocie

odpowiadającej zaległym opłatom z tytułu użytkowania wieczystego i w dniu 28 grudnia 2009 r. wystawiła notę księgową, w której obciążyła pozwaną kwotą 508 953,99 zł z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste gruntu za lata 2003-2009.

Powódka zapłaciła kwotę 508 953,99 zł w ratach, nie wskazując czy wpłat dokonuje na poczet należności głównej czy odsetek oraz za jaki rok. Skarb Państwa zaliczył wpłacane kwoty na należności najdawniej wymagalne, tj. za lata 2003-2007, w tym na poczet odsetek. Powódka, uwzględniając notę księgową obciążającą spółdzielnię P. kwotą 508 953,99 zł z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste oraz koszty zarządu nieruchomością, określiła saldo należności na rzecz pozwanej na dzień 31 grudnia 2009 r. ostatecznie na kwotę 71 774,34 zł i wypłaciła ją pozwanej tytułem końcowego rozliczenia.

Skarb Państwa - Prezydent m. W. wystąpił przeciwko obu Spółdzielniom o zasądzenie solidarnie kwoty 204 576,53 zł tytułem nieuiszczonych opłat za użytkowanie wieczyste nieruchomości przy ul. (...).a 52, 54, 56, 58. Wyrokiem z dnia 24 kwietnia 2014 r. Sąd Okręgowy w W., (I C (...)), uwzględnił częściowo jego powództwo w stosunku do Spółdzielni N. zasądzając od tej Spółdzielni na jego rzecz kwotę 135 186,35 zł (obejmującą 70% opłaty rocznej za użytkowanie wieczyste za rok 2008 (62 193,01 zł) i kwotę 72 993,34 zł (stanowiącą opłatę za użytkowanie wieczyste za rok 2009) z ustawowymi odsetkami od kwoty 62 193,01 zł od dnia 1 października 2008 r. i od kwoty 72 993,34 zł od dnia 1 października 2009 r. oraz koszty zastępstwa procesowego na rzecz Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej (3600 zł), a także nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w W. kwotę 6 752 zł tytułem nieuiszczonej części opłaty. W stosunku do Spółdzielni P. oddalił w całości powództwo i zasądził od powoda na jej rzecz kwotę 7 200 zł tytułem zwrotu kosztów procesu. W motywach rozstrzygnięcia stwierdził, że Spółdzielnia P. nie może ponosić odpowiedzialności za zadłużenie z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste Spółdzielni N., skoro została wpisana jako użytkownik wieczysty nieruchomości dopiero 25 maja 2010 r., na skutek wniosku złożonego 14 stycznia 2010 r., a wpis ten miał charakter konstytutywny. Apelacja Spółdzielni N. od tego wyroku została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w

(...) z dnia 6 lutego 2015 r. Powódka w całości wyrok ten wykonała i wezwała pozwaną do zapłaty odszkodowania w kwocie 247 095,52 zł, stanowiącego równowartość należności uiszczonych 19 lutego 2015 r. w jego wykonaniu.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że powództwo nie zasługuje na uwzględnienie.

Po pierwsze przyjął, że podstawą prawną pozwu nie może być art. 111 Pr. Sp. Stwierdza on bowiem, że wskutek podziału na powstającą spółdzielnię przechodzą - z chwilą jej zarejestrowania - wynikające z planu podziału składniki majątkowe oraz prawa i zobowiązania. W zakresie rozliczeń między spółdzielniami dotyczy on zatem tylko odpowiedzialności za zobowiązania powstałe przed podziałem. Z tego właśnie względu wyrok zastępujący uchwałę o podziale spółdzielni w zakresie planu podziału składników majątkowych spółdzielni, praw i obowiązków powinien określać zasady podziału (art. 108§ 2 pkt 3 Pr. Sp.). W takim też zakresie obie Spółdzielnie odpowiadają solidarnie wobec wierzycieli, a do ich wzajemnych rozliczeń może mieć zastosowanie art. 376 k.c. Żądanie dochodzone pozwem powstało natomiast po podziale Spółdzielni, dotyczy bowiem naprawienia szkody polegającej na konieczności zapłaty przez powódkę opłaty rocznej za użytkowanie wieczyste nieruchomości za lata 2008-2009.

Po drugie, miał na względzie, że nabycie praw w wyniku podziału przez spółdzielnię wydzieloną, a także powiązanych z nim praw i zobowiązań ma charakter sukcesji uniwersalnej. Następuje jednak dopiero po kończącym proces podziału zarejestrowaniu nowopowstałej spółdzielni i nabyciu przez nią osobowości prawnej. Zasada ta - jego zdaniem - nie znajduje jednak zastosowania do użytkowania wieczystego, które dla skuteczności pochodnego nabycia, także wtedy, gdy nie następuje ono na podstawie umowy - wymaga konstytutywnego wpisu do księgi wieczystej (art. 27 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, jedn. tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 1990 - dalej: „u.g.n.”).

W konsekwencji zobowiązanym do uiszczania opłat z tytułu użytkowania wieczystego do czasu nabycia prawa przez następcę prawnego - co ma miejsce

w dacie uwzględnienia wniosku o wpis - ze skutkiem od daty złożenia wniosku, jest podmiot ujawniony w księdze wieczystej, jako użytkownik wieczysty nieruchomości. Nabycie przez pozwaną prawa użytkowania wieczystego nastąpiło zatem dopiero 14 stycznia 2010 r., co oznacza że obowiązek uiszczenia opłat z tytułu użytkowania wieczystego za lata 2008-2009 r. spoczywał na powódce. Przyjęcie odmiennego stanowiska prowadziłoby do naruszenia art. 365 § 1 k.p.c. i podważenia prawomocnego wyroku wydanego w sprawie I C (...). W orzeczeniu tym Sąd oddalając powództwo w stosunku do spółdzielni P. przesądził bowiem o braku podstaw do przypisania jej solidarnej odpowiedzialności za zadłużenie z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste za lata 2008-2009.

Po trzecie stwierdził, że podstawą powództwa nie może być art. 35 u.k.w.h. Nakazuje on wprowadzić właścicielowi niezwłoczne ujawnienie swojego prawa w księdze wieczystej i przyznaje osobie trzeciej, która doznała szkody - na skutek niewykonania tego obowiązku - roszczenie odszkodowawcze, ale nie dotyczy on użytkownika wieczystego, skoro powstanie jego prawa wymaga konstytutywnego wpisu do księgi wieczystej. Ponadto, zgromadzony w sprawie materiał dowodowy nie daje podstaw do przypisania pozwanej opieszałości w złożeniu wniosku o wpis przysługującego jej prawa. Miał na względzie, że pozwana uzyskała osobowość prawną w maju 2009 r., odpis wyroku w sprawie I C (...) w brzmieniu uwzględniającym sprostowanie i z prawidłowo wpisanym numerem księgi wieczystej został jej doręczony dopiero we wrześniu 2009 r., a dokumenty związane z podziałem spółdzielni były jej przekazywane do końca grudnia 2009 r.

Po czwarte wskazał, że przyczyną zasądzenia od powódki opłat z tytułu użytkowania wieczystego za lata 2008-2009, były wyłącznie jej zaniedbania, związane najpierw z doprowadzeniem do zwrotu pozwu zmierzającego do zakwestionowania podwyższenia opłat z tytułu użytkowania wieczystego, zaniechaniem uiszczania opłat w wysokości ukształtowanej skutecznym wypowiedzeniem, a następnie dokonaniem spłaty zadłużenia w kwocie 508.953, 99 zł, bez weryfikacji czy reguluje należność główną czy odsetkową

i jakiego roku wpłata dotyczy. Umożliwiło to właścicielowi zarachowanie wpłat na należności najdalej wymagalne (w tym odsetkowe) za lata 2003-2007, z których część była przedawniona, co stało się przyczyną powstania niedopłaty i uwzględnienia przez Sąd w znacznej części powództwa sprawie I C (...). Zarządzając przy tym nieruchomościami podlegającymi przekazaniu na rzecz spółdzielni P. pobierała do 31 grudnia 2009 r. zaliczki od członków przechodzących do nowej Spółdzielni i dysponowała środkami, które pozwalały jej na terminowe uiszczenie opłat z tytułu użytkowania wieczystego za lata 2003-2009, w wysokości ukształtowanej wypowiedzeniem, w łącznej kwocie 622.500,01 zł. Jednocześnie środki pieniężne pochodzące z zaliczek uiszczonych przez członków przechodzących do Spółdzielni P., w wysokości odpowiadającej opłatom z tytułu użytkowania wieczystego za lata 2003–2009, zatrzymała w swoim majątku i obciążyła z tego tytułu pozwaną kwotą 508.953,99 zł, która stanowiła pozostałą do wpłaty na rzecz Skarbu Państwa należność za użytkowanie wieczyste. W konsekwencji przyjął, że nie doznała szkody pozostającej w związku przyczynowym z zachowaniem pozwanej.

Wyrokiem z dnia 20 września 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację powódki dzieląc w pełni ustalenia faktyczne i rozważania prawne Sądu Okręgowego.

Dodatkowo wskazał, że - wbrew stanowisku powódki - z art. 111 Pr. Sp. nie można wywieść, że nowopowstała spółdzielnia odpowiada za wszystkie zobowiązania związane z przyznanymi jej, w orzeczeniu zastępującym uchwałę o podziale, składnikami majątku. Jej odpowiedzialność w tym zakresie ogranicza się bowiem do zobowiązań przyznanych jej w planie podziału, niezależnie od przydzielonego jej majątku. Jego zdaniem nie ma też podstaw do uznania, że spółdzielnia powstała w wyniku podziału - na podstawie art. 11 § 2 Pr. Sp. - odpowiada za zobowiązania związane z przyznaniem jej w planie podziału prawem użytkowania wieczystego, powstałe w przedziale czasowym od daty podziału do daty uzyskania przez wydzieloną spółdzielnię osobowości prawnej. Przepis ten odnosi się bowiem do działań podjętych w interesie spółdzielni przed jej zarejestrowaniem, a nie do zaniechań wyrządzających szkodę osobom trzecim.

Sąd Apelacyjny nie podzielił także zarzutów apelacji dotyczących naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 365 § 1 k.p.c. Wskazał, że prawomocny wyrok wydany w sprawie I C (...) przesądził o braku podstaw do przypisania Spółdzielni P. odpowiedzialności wobec Skarbu Państwa za zadłużenie z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste za lata 2008-2009. Oznacza to, że odpowiedzialność pozwanej wobec Skarbu Państwa z tego tytułu jest wykluczona, co nie przesądza o zasadności roszczenia odszkodowawczego zgłoszonego przez powódkę, którego rozstrzygnięcie w sprawie I C (...) nie dotyczyło.

Podzielając stanowisko Sądu Okręgowego w zakresie braku podstaw do przypisania pozwanej odpowiedzialności odszkodowawczej na podstawie art. 35 ust. 2 u.k.w.h. dodatkowo argumentował, że odpowiedzialność w nim przewidziana nie może być w drodze analogii rozszerzana na inne prawa ujawniane w księdze wieczystej, w tym użytkowanie wieczyste. Zwrócił także uwagę, że powódka zarzucając pozwanej opieszałość w ujawnieniu swojego prawa pominęła, że sama była uprawniona do złożenia wniosku o dokonanie wpisu prawa użytkowania wieczystego na rzecz następcy prawnego (art. 626² § 5 k.p.c.)

Zaakceptował także stanowisko Sądu pierwszej instancji, że powódka nie wykazała podstawowych przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanej. Stwierdził, że z niekwestionowanych i znajdujących oparcie w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym ustaleń wynika ewidentnie, że zarządzając nieruchomościami przyznanymi w orzeczeniu o podziale pozwanej i pobierając zaliczki od członków do niej przechodzących, dysponowała środkami, które pozwalały jej na uiszczenie opłat za użytkowanie wieczyste w nowej wysokości. W sprawie nie ustalono również by istniały jakiegokolwiek przeszkody w terminowym uiszczaniu opłat w nowej wysokości, a powódka zatrzymała w swoim majątku środki pochodzące z zaliczek pochodzących od członków przechodzących do nowej spółdzielni w kwocie odpowiadającej należnym opłatom z tytułu użytkowania wieczystego za lata 2003-2009 i obciążyła pozwaną kwotą 508.953,99 zł z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste gruntu ten okres.

W konsekwencji nie poniosła szkody pozostającej w związku przyczynowym z zachowaniami pozwanej, skoro do zasądzenia należności w sprawie I C (...) doprowadziła wyłącznie swoimi zaniedbaniami. Nie tylko nie zaskarżyła skutecznie orzeczenia SKO, doprowadziła do zwrotu pozwu i nie uiszczala opłat z tytułu użytkowania wieczystego w wysokości wynikającej z dokonanego wypowiedzenia, ale dodatkowo - dysponując środkami pozwalającymi na uiszczenie opłat w nowej wysokości, uzyskanymi od członków którzy przeszli następnie do Spółdzielni P. - i zatrzymując je w swoim majątku, nie dokonała ich wpłaty w sposób umożliwiający prawidłowe rozliczenie z właścicielem nieruchomości. Doprowadziła w ten sposób do sytuacji umożliwiającej właścicielowi zarachowanie wpłaconych kwot na należności najdalej wymagalne i odsetki, mimo że były one przedawnione, co stało się podstawą powstania niedopłaty i częściowego uwzględnienia powództwa w sprawie I C (...).

Od powyższego rozstrzygnięcia skargę kasacyjną złożyła powódka, zaskarżając wyrok w całości i domagając się jego uchylenia oraz zmiany wyroku Sądu Okręgowego przez uwzględnienie powództwa w całości oraz zasądzenie kosztów procesu za obie instancje wraz z kosztami postępowania kasacyjnego.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła naruszenie: art. 27 u.g.n. przez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że prawo użytkowania wieczystego objęte ustalonym i zatwierdzonym planem podziału nie przechodzi na spółdzielnię mieszkaniową powstałą w wyniku podziału w drodze sukcesji uniwersalnej z chwilą jej zarejestrowania, a z chwilą dokonania wpisu użytkowania wieczystego w księdze wieczystej oraz art. 111 Pr. Sp. przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że prawo użytkowania wieczystego nie przeszło w trybie sukcesji uniwersalnej na wydzieloną spółdzielnię z chwilą jej zarejestrowania, tylko z chwilą wpisu tego prawa w księdze wieczystej, a tym samym nowo powstała spółdzielnia nie odpowiada za zobowiązania związane z tym prawem za okres od ustalonej daty podziału spółdzielni (30 czerwca 2005 r.) do dnia jej zarejestrowania.

Pozwana wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Najwyższy miał na względzie, że skarga kasacyjna została przyjęta do rozpoznania na posiedzeniu niejawnym w dniu 6 września 2019 r. przez sędziego powołanego do urzędu przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, ukształtowanej w trybie określonej przepisami ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa, oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018r., poz. 3, z późn. zm.), co zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2020r. podjętą w składzie połączonych Izb: Cywilnej, Karnej oraz Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (BSA I - 4110-1/2020), mającą moc zasady prawnej, skutkuje sprzecznością tak ukształtowanego składu sądu z przepisami prawa w rozumieniu art. 379 pkt 4 k.p.c. Wykładnia ta ma jednak zastosowanie prospektywne, a w zakresie postępowania cywilnego dotyczy jedynie orzeczeń wydanych przez sądy po dniu 23 stycznia 2020 r. (pkt 1 i 3 oraz 54 uchwały). Analiza znaczenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 kwietnia 2020 r., (U 2/20) - dotyczącego tej uchwały wykładniczej Sądu Najwyższego - jest w tej sytuacji bezprzedmiotowa. Z tych samych względów bezcelowe jest oczekiwanie na rozstrzygnięcie pytania prejudycjalnego z którym wystąpił Sąd Najwyższy do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej postanowieniem z dnia 21 maja 2019 r., III CZP 25/19 (por. wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Sąd Najwyższy w dniu 26 czerwca 2019 r., C-487/19, W.Ż., Dz.Urz. UE C 327, s. 4). Ponadto pozytywna decyzja procesowa w przedmiocie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, warunkowana stwierdzeniem publicznoprawnych okoliczności przemawiających za merytorycznym rozstrzygnięciem skargi przez Sąd Najwyższy (art. 398⁹ § 1 k.p.c.), nie kończy postępowania kasacyjnego i nie podlega badaniu w aspekcie materialnym lub procesowym przez skład Sądu Najwyższego orzekający o zasadności podstaw skargi kasacyjnej. Rozstrzygnięcie to nie mogłoby w konsekwencji rzutować na ostateczny wynik postępowania

kasacyjnego. Brak było zatem przeszkód proceduralnych do merytorycznego rozpoznania skargi kasacyjnej.

Zarzuty skargi kasacyjnej koncentrują się na kwestionowaniu stanowiska Sądu Apelacyjnego, że pozwana uzyskała prawo użytkowania wieczystego dopiero w dacie wpisu do księgi wieczystej, z uwzględnieniem jego mocy wstecznej (14 stycznia 2010 r.), a nie w dacie uzyskania osobowości prawnej (19 maja 2009 r.). Wychodząc z tego założenia skarżąca uznaje, że Sąd drugiej instancji naruszył art. 111 Pr. Sp. przyjmując, że pozwana nie odpowiada za zobowiązania związane z prawem użytkowania wieczystego za okres od ustalonej daty podziału (30 czerwca 2005 r.) do daty jej zarejestrowania (19 maja 2009 r.). W argumentacji skargi pominięto wyrok wydany w sprawie I C (...) (prawomocnie oddalający powództwo właściciela nieruchomości o zasądzenie od Spółdzielni P. opłat z tytułu użytkowania wieczystego za lata 2008-2009) oraz oddalenie przez Sądy *meriti* powództwa w niniejszej sprawie, także z tej przyczyny, że między stronami doszło do rozliczeń z tego tytułu, a powódka nie wykazała, by doznała uszczerbku z przyczyn obciążających pozwaną.

Stosownie do treści art. 27 u.g.n. zarówno oddanie nieruchomości w użytkowanie wieczyste, jak i przeniesienie tego prawa w drodze umowy wymaga wpisu w księdze wieczystej. Co do zasady bez wpisu prawo to nie powstaje, a nabywcy nie obarcza obowiązek uiszczania właścicielowi opłat z tytułu użytkowania wieczystego (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2005 r., I CK 512/04, MoP 2005, nr 5, str. 228 i z dnia 11 sierpnia 2004 r., II CK 480/03, niepubl.).

Przepis ten - jako będący wyjątkiem od zasady deklaratoryjności wpisu - nie podlega jednak wykładni rozszerzającej i nie obejmuje wszystkich źródeł nabycia prawa użytkowania wieczystego. Jeżeli do nabycia dochodzi z mocy prawa, wpis użytkowania wieczystego do księgi wieczystej ma charakter deklaratoryjny, a jego nabycie nie jest uzależnione od tego czy zostanie ono ujawnione w księdze wieczystej (por. m.in. uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 lipca 2003 r., III CZP 64/93, OSNCP 1993, nr 12,

poz. 209, uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2002r., III CZP 71/02, OSNC 2003, nr 10, poz. 133 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 27 kwietnia 2007 r., III CZP 28/07, OSNC 2008, nr A, poz. 27, i z dnia 26 czerwca 2001 r., I Ca 1/01, OSNC 2002, nr 2, poz. 26).

Również przejście prawa użytkowania wieczystego gruntu na inną osobę w drodze sukcesji uniwersalnej uchyla działanie konstytutywnego charakteru wpisu, przewidzianego w art. 27 u.g.n. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2014 r., II CSK 90/14, niepubl.). Dotyczy to także przypadków sukcesji wynikającej z dziedziczenia (art. 922 k.c.), czy zasiedzenia (por. uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 1975 r., III CZP 63/75, OSNCP 1976, nr 12, poz. 259), a także nabycia użytkowania wieczystego na podstawie wydanego przez organ egzekucyjny ostatecznego postanowienia o przyznaniu tego prawa.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego, za aprobatą doktryny, przyjęto, że nabycie praw i obowiązków przez spółdzielnię powstałą w wyniku podziału ma charakter częściowej sukcesji uniwersalnej z uwagi na ciągłość zarówno majątkową, jak i korporacyjną. Jest to mechanizm prawny równoznaczny z podziałem spółki przez wydzielenie (art. 529 § 1 pkt 4 k.s.h.). Podział dochodzi do skutku z chwilą zarejestrowania nowej spółdzielni, a przejście składników majątkowych na spółdzielnię wydzieloną nie wymaga zachowania szczególnej formy.

Przychylając się do tego stanowiska, przyjąć należy, że w przypadku sukcesji uniwersalnej - w zakresie wynikającym z prawomocnego orzeczenia sądu zastępującego uchwałę o podziale - wydzielona spółdzielnia staje się użytkownikiem wieczystym z chwilą jej wpisu do rejestru, który warunkuje nabycie przez nią składników majątkowych oraz praw i zobowiązań określonych w planie podziału (art. 108 § 2 pkt 3 Pr. Sp.). Przestaje być ona wówczas częścią spółdzielni macierzystej, a staje się odrębną osobą prawną wyodrębnioną z jej zasobów i kontynuującą działalność spółdzielczą na bazie wydzielonego jej majątku (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 listopada 2008 r., III CZP 115/08, OSNC 2009, nr 5, poz. 71, wyroki Sądu Najwyższego

z dnia 24 lutego 2016 r., I CSK 147/15, OSNC-ZD 2017 nr A, poz.13, z dnia 30 października 2013 r., V CSK 505/12, OSNC 2014, nr 7-8, poz. 81, z dnia 20 maja 2009 r., I CSK 420/08, niepubl., z dnia 1 kwietnia 1998 r., I CKN 572/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 3, z dnia 24 listopada 1997 r., II CKN 470/97, niepubl., z dnia 4 grudnia 1997 r., II CKU 96/97, niepubl. oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 3 grudnia 1999 r, I CKN 261/98, niepubl.).

Dostrzeżenia jednak wymaga, że zobowiązanym do uiszczenia opłaty rocznej jest podmiot, któremu przysługiwał przymiot użytkownika wieczystego w dniu 1 stycznia danego roku, z zastrzeżeniem terminu wymagalności do 31 marca. W tych datach, w latach 2008-2009, użytkownikiem wieczystym była powódka, wpis pozwanej do rejestru nastąpił bowiem dopiero 19 maja 2009 r. Podstawy skargi nie dotyczą zatem istoty problemów, które wystąpiły w sprawie. Dotyczyły one nie tego, kiedy pozwana uzyskała prawo użytkowania wieczystego nieruchomości i co za tym idzie, od kiedy jest zobligowana uiszczać samodzielnie opłaty z tytułu użytkowania wieczystego na rzecz wierzyciela, a tego czy powinna rozliczyć się z powódką - w oparciu o podstawy faktyczne i prawne przytoczone w pozwie - z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste związane z wydzielonym jej majątkiem za lata 2008-2009. Stwierdzenie, że pozwana stała się użytkownikiem wieczystym w dniu 19 maja 2009 r., a nie w dniu 10 stycznia 2010 r., nie wykazuje zasadności zgłoszonego przez powódkę żądania. Wynika z tego tylko, że obie Spółdzielnie były solidarnie odpowiedzialne wobec wierzyciela za zobowiązanie z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste za lata 2008-2009.

Okoliczność, że pozew Skarbu Państwa - Prezydenta m. W. w stosunku do pozwanej Spółdzielni P. został prawomocnie oddalony, oznacza że Spółdzielnia ta nie odpowiada wobec właściciela z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste za lata 2008-2009, mimo że zobowiązanie to - jako powstałe przed podziałem - było objęte odpowiedzialnością solidarną obu spółdzielni. Niedopuszczalne jest zatem wywodzenie - mimo braku w skardze zarzutu naruszenia art. 365§ 1 k.p.c. - że to nie skarżąca, a pozwana była zobligowana do zapłaty tych należności Skarbowi Państwa ewentualnie, że obie strony były

wobec Skarbu Państwa odpowiedzialne z tego tytułu solidarnie. Taka argumentacja nie może stać się podstawą do rozliczeń stron, skoro opiera się na pominięciu istnienia w obrocie prawnym wyroku zapadłego w sprawie I C (...) i zmierza do obciążenia pozwanej w całości kwotą w nim wymienioną, jakby było to świadczenie zasądzone nienależnie. Ten sposób rozumowania skarżącej, jest widoczny także w sposobie wyliczenia kwoty dochodzonej pozwem, do której wliczono koszty procesu którymi została obciążona w sprawie I C (...) (k. 3-11).

Brak odpowiedzialności pozwanej względem Skarbu Państwa, wynikający z prawomocnego wyroku - nie wyklucza natomiast rozliczenia z tego tytułu między stronami, zgodnie z łączącymi je stosunkami prawnymi związanymi z procesem podziału. Nie rozstrzyga również, jaki jest zakres wzajemnych zobowiązań między spółdzielniami (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 25 kwietnia 2007 r., IV CSK 21/07, niepubl. i z dnia 4 listopada 2011 r., I CSK 10/11, niepubl.). Na potrzebę rozliczeń między stronami w oparciu o aktualny - na datę przejęcia zarządu przez wydzieloną spółdzielnię - stan dokumentacji księgowej, wskazywał także biegły sporządzający opinię do planu podziału w sprawie I C (...) (k. 159). Po wydaniu prawomocnego orzeczenia zastępującego uchwałę o podziale - w związku z wieloetapowością procesu podziału - powódka nadal zarządzała wydzielonymi nieruchomościami, pobierała zaliczki związane z kosztami ich utrzymania od członków przechodzących do Spółdzielni P., a także obciążała ją kosztami sprawowania zarządu. Do podziału spółdzielni doszło dopiero z chwilą wpisu do rejestru spółdzielni wydzielonej, kiedy stała się ona odrębną osobą prawną, co z reguły - w tego rodzaju stanach faktycznych - skutkuje potrzebą dodatkowych rozliczeń między spółdzielniami.

Rozliczeń między stronami - w kontekście istoty sprawy - nie dotyczy jednak art. 27 u.g.n., ani art. 111 Pr. Sp., a innych podstaw - którymi Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym jest związany (art. 398¹³ § 1 k.p.c.) - w skardze nie przywołano. Artykuł 111 Pr. Sp. reguluje przede wszystkim sferę zewnętrzną odpowiedzialności obu spółdzielni wobec podmiotów trzecich. Określa skutki prawne podziału i odpowiedzialność obu spółdzielni wobec wierzycieli za zobowiązania powstałe przed podziałem (zdanie drugie i trzecie). Stwierdza także, że na powstającą spółdzielnię przechodzą, z chwilą jej

zarejestrowania, wynikające z planu podziału składniki majątkowe oraz wymienione w nim prawa i zobowiązania, ze wskazaniem, że w takim zakresie wierzyciele i dłużnicy dotychczasowej spółdzielni stają się wierzycielami i dłużnikami powstającej spółdzielni (zdanie pierwsze). Stosunki prawne między dotychczasową a nowo powstałą spółdzielnią, w zakresie składników majątkowych, praw i zobowiązań reguluje art. 111 Pr. Sp. jedynie w zdaniu pierwszym, odwołując się do planu podziału, którym kwota dochodzona pozwem nie została objęta. Okoliczność, że do daty uzyskania osobowości prawnej Spółdzielnia P. była częścią Spółdzielni macierzystej, co wiąże się z solidarną odpowiedzialnością wobec wierzycieli, których sytuacja prawna w związku z procesem podziału nie może ulec pogorszeniu, nie dostarcza argumentów na rzecz upatrywania w tym przepisie podstawy obarczenia pozwanej odpowiedzialnością odszkodowawczą w oparciu o podstawy faktyczne i prawne przytoczone w pozwie.

Najistotniejsze jest jednak - w tym kontekście - przede wszystkim to, że między stronami doszło do rozliczeń związanych z opłatami za użytkowanie wieczyste od przyznanego pozwanej w planie podziału prawa. Z wiążącej Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym podstawy faktycznej zaskarżonego rozstrzygnięcia (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.) wynika, że po stronie powódki - w związku z pobraniem zaliczek od członków przechodzących do Spółdzielni P. w wysokości odpowiadającej – co wymaga zaakcentowania - nowej opłacie z tytułu użytkowania wieczystego i zatrzymaniem ich w jej majątku - nie wystąpił żaden uszczerbek. Powódka, uwzględniając bowiem notę księgową obciążającą Spółdzielnię P. kwotą 508 953,99 zł z tytułu opłat za użytkowanie wieczyste oraz koszty zarządu nieruchomością, określiła saldo należności na rzecz nowo wydzielonej Spółdzielni na dzień 31 grudnia 2009 r. ostatecznie na kwotę 71 774,34 zł i wypłaciła ją pozwanej tytułem końcowego rozliczenia. Inaczej rzecz ujmując Sądy stwierdziły, że skarżąca nie przekazała pozwanej zaliczek pobranych od jej członków dotyczących opłat za użytkowanie wieczyste w wysokości ukształtowanej wypowiedzeniem, w tym także za lata 2008-2009, a to że okazały się one niewystarczające do rozliczeń ze Skarbem Państwa, wynikało z działań powódki podjętych po podziale, polegających na spłacie

zaległości, bez wskazania na poczet jakich należności świadczy, co umożliwiło Skarbowi Państwa ich zaliczenie na zadłużenie przedawnione. W konsekwencji Sady *meriti* przyjęły, że powódka nie wykazała, by w ramach wzajemnych rozliczeń związanych z opłatami z tytułu użytkowania wieczystego, pozwana była zobligowana do dopłaty na jej rzecz. Mimo, że była to jedna z podstaw oddalenia powództwa decydująca - w świetle uwag wyżej poczynionych - o prawidłowości rozstrzygnięcia, skarżąca nie zakwestionowała podstawy prawnej i faktycznej tego stanowiska w podstawach skargi. W tym stanie rzeczy nie ma żadnych podstaw do przyjęcia, że rozliczenie dokonane między stronami - według stanu na dzień 31 grudnia 2009r. (k. 207) - jest niepełne i wymaga uzupełnienia, z perspektywy całokształtu stosunków między spółdzielniami związanych z procesem podziału, w zakresie w jakim mieściły się w podstawie faktycznej żądania.

Z przytoczonych względów na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., uznając że zaskarżone orzeczenie odpowiada prawu, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3, art. 99 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i § 10 ust. 4 pkt 3 w zw. z § 2 pkt. 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2018, poz. 265).

ke